

Inleiding van de directeur

Beste lezer,

Tussen de hittegolven en vakantiedagen door, hebben we een productieve zomer gehad bij NINO. Op 3 juli was er een lezingenmiddag in het RMO over recent onderzoek naar de kleitabletten in de Böhl-collectie in samenwerking met de TU Delft. U leest er meer over in deze nieuwsbrief. In juli vonden opnamen plaats in de NINO-bibliotheek (en andere locaties) voor het NPO-programma “De Kennis van Nu” over de erfgoedcrisis in het Midden-Oosten. De documentaire werd op 18 september uitgezonden.

Eind juli hadden Lucia Langerak en Sebastiaan Berntsen hun laatste werkdagen als vrijwilligers bij de NINO-archieven. Beiden zijn we veel dank verschuldigd voor hun werkzaamheden. Lucia bracht het archief van prof. Adriaan de Buck op orde in overeenkomst met de richtlijnen van de UBL. Sebastiaan heeft o.a. de Ahnengalerie van het oude NINO (aan het Noordeindeplein) en de papieren en fotografische archieven van prof. Franz de Liagre Böhl onder handen genomen. Ook begeleidde hij onderzoekers in hun zoektocht door de archieven van NINO. Zo zocht Maaike Warnaar naar informatie over de Iraanse contacten van Arie Kampman. Herman de Liagre Böhl bracht een flink aantal middagen bij ons door om onderzoek te doen voor de biografie van zijn vader. We kijken vol spanning uit naar het resultaat!

In de loop van de zomer mochten we onze nieuwe, postdoctoraal onderzoeker Lucy Bennison-Chapman verwelkomen in Leiden. Zij stelt zichzelf en haar onderzoek voor in deze nieuwsbrief. Gaat u haar vooral even begroeten wanneer u nog eens op de Witte Singel bent; haar werkplek bevindt zich op de eerste etage van Vrieshof 4. Op 22 oktober verzorgt Lucy een lezing over haar onderzoek, gevolgd door een borrel. Iedereen is alvast van harte uitgenodigd!

Midden september begon Lidewij van de Peut als onderzoeker bij NINO. Zij zet Jeanette Fincke's werk aan de catalogus van de Böhl-collectie verder. Ook Jolieke van 't Hoff blijft nog tot medio 2020 als studentassistent aan het catalogiseringsproject verbonden.

We ondersteunden een aantal publieksactiviteiten van onderzoekers. Op 21 september toonde Rients de Boer originele kleitabletten uit de Böhl-collectie van het NINO op de Leidse Nacht van Ontdekkingen. Op 26 september organiseerde Carina van den Hoven (NINO Research

Fellow) de eerste Luxor-dag, een zeer geslaagde publieksactiviteit in het RMO (zie verderop).

De Academische Commissie heeft weer veel tijd besteed aan het beoordelen van de binnengekomen aanvragen voor de verschillende subsidies.

In de zomer was er voor het eerst een oproep voor de nieuwe NINO Fieldwork Subsidy en voor de NINO Conference Subsidy. In de eerste categorie ontvingen Jürgen Zangenberg (Leiden), Peter Akkermans (Leiden) en Karel Innemée (UvA) een subsidie, in de tweede categorie Cale Johnson (Birmingham), Olaf Kaper (Leiden), Carola Bronkhorst en Willemijn Waal (Leiden). De volgende onderzoekers ontvingen een Incoming Mobility Grant om in Nederland onderzoeksactiviteiten uit te voeren: Mirko Surdi uit Ca' Foscari (Venetië), Reinhard Pirngruber uit Wenen en Svetla Ilieva uit Sofia. De NINO Outgoing Mobility Grant biedt beginnende onderzoekers aan Nederlandse universiteiten de mogelijkheid om naar het buitenland te reizen. Tijdens deze ronde ontvingen Daniel James Waller (Groningen), Nico Staring (Leiden), Rieneke Sonneveld (Leiden) en Renata Schiavo (Leiden) een beurs. Elizabeth Hicks wordt vanaf oktober NINO's tweede Student Research Assistant. Zij zal prof. dr. Joanita Vroom bij de Faculteit Archeologie (Leiden) assisteren in het Leiden Inventory of the Depot project.

Kijktip

Online terugkijken: de aflevering “[Het verwoeste verleden](#)” (18 september 2019; 28 min.) uit de programmaserie “De Kennis van Nu” (NTR). Dominique Ngan-Tillard en Caroline Waerzeggers komen in beeld en er wordt een tablet uit onze collectie gescand. Het allerleukste [fragment uit de aflevering](#) (10 min.) staat ook op YouTube.

Zonder de Academische Commissie zou het “NINO nieuwe-stijl” niet kunnen bestaan. Ik wil Prof. dr. Peter Akkermans (Archeologie, Leiden) van harte bedanken voor zijn onvermoeibare inzet als voorzitter van de Commissie de afgelopen tijd. Sinds 23 september nam Prof. dr. Kristin Kleber (VU) zijn taken over. De deadline voor de volgende aanvraagronde is 15 november.

Jolieke van 't Hoff (studentassistent NINO) laat enkele topstukken uit de collectie zien aan eerstejaarsstudenten Oude Nabije Oostenstudies. Foto: Luuk Odekerken.

Tot slot wil ik, mede namens dr. Ilan Peled, u alvast uitnodigen voor de NINO-dag in Amsterdam (UvA) op donderdag 30 januari 2020. Het thema is magie in het oude Nabije Oosten. Sprekers zijn: Laura Feldt (University of Southern Denmark), Margaretha Folmer (VU/Leiden), Andrew George (SOAS), Ilan Peled (UvA), Daniel Schwemer (Würzburg), Kasia Szpakowska (Swansea), Karel van der Toorn (UvA), Jacques van der Vliet (Leiden/Nijmegen), Jürgen Zangenberg (Leiden). Er is ook één sessie voorzien voor korte mededelingen (5 tot 10 minuten) over lopend of gepland onderzoek. U kan hiervoor een voorstel doen via i.peled@uva.nl. Informatie over de NINO-dag vindt u op onze website.

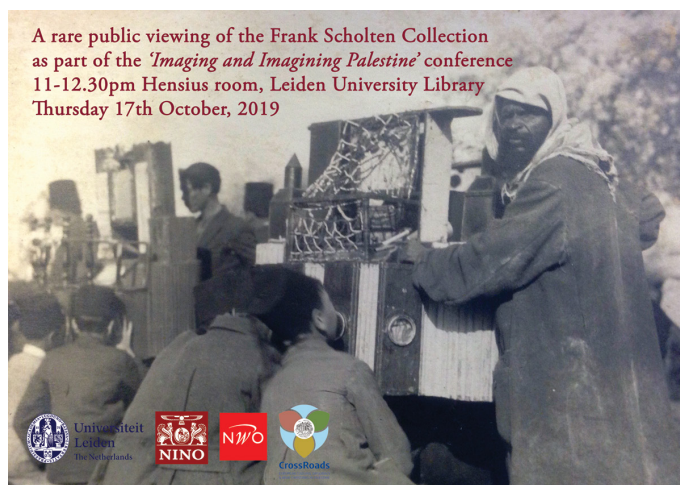
Nieuws uit de Böhl-collectie

Kleitabletten in de kernreactor

In eerdere NINO-nieuwsbrieven berichtten we al over onderzoek dat bij de TU Delft wordt gedaan naar kleitabletten uit onze Böhl-collectie: nauwkeurige 3D-modellen op basis van micro-CT-scans, die het mogelijk maken om door de

klei heen te kijken. Daarnaast hebben we enkele van onze tabletten naar de Delftse kernreactor gebracht, waar nucleaire scans zijn gemaakt. De neutronenstraal die door de klei heen gaat brengt weer andere gegevens aan het licht, zoals de chemische samenstelling van de klei. Dat geldt ook voor de reststraling die het tablet na afloop afgeeft. Na verdwijnen van deze straling zijn de tabletten weer veilig terug naar Leiden gebracht. Zo verkrijgen we nieuwe informatie over deze millennia oude voorwerpen zonder ze kapot te maken.

Op 3 juli jl. hielden we een lezingenmiddag in het RMO, waar verschillende onderzoekers die met de Böhl-collectie werken over hun werk en hun eigen invalshoek spraken: Jeanette Fincke over het catalogiseren van de collectie, Jolieke van 't Hoff over het toegankelijk maken voor het publiek (in de nabije toekomst via de website van het RMO), Lidewij van de Peut over de teksten op de tabletten, Dominique Ngan-Tillard over de micro-CT-scans, Zhou Zhou over de nucleaire scans, en tenslotte Riens de Boer over het lezen van een tekst in een gesloten klei-envelop. De Taffeh-zaal zat vol en we hebben veel positieve reacties ontvangen vanuit het publiek.

A rare public viewing of the Frank Scholten Collection as part of the 'Imaging and Imagining Palestine' conference 11-12.30pm Hensius room, Leiden University Library Thursday 17th October, 2019

Nieuws uit Scholten-collectie

Vanaf 1 oktober is Sary Zananiri aangesteld als postdoc-onderzoeker voor de Frank Scholten-fotocollectie (0.5 fte). Hij werkt daarnaast als onderzoeker bij het CrossRoads-project (NWO en UL), dat zich richt op Arabische christelijke gemeenschappen in Palestina in de jaren 1920-

1950, de formatieve jaren van het moderne Midden-Oosten; een nauw verwant onderwerp. In de afgelopen anderhalf jaar heeft Sary al voorbereidend onderzoek gedaan in de Scholten-collectie. Zijn project omvat het catalogiseren van de collectie, inclusief een gedrukte publicatie en voorbereidingen voor een tentoonstelling. Dit werk wordt gefinancierd vanuit het Frank Scholtenfonds, dat bij het NINO is ondergebracht.

Op 16 t/m 18 oktober organiseert het CrossRoads-project de conferentie “Imaging and Imagining Palestine” in Leiden. De meeste bijeenkomsten zijn voor genodigden, maar op **vrijdag 18 oktober** is er gelegenheid voor alle geïnteresseerden om een selectie van Frank Scholtens foto's te bekijken: 11.00-12.30u in de Heinsius-zaal in de Universiteitsbibliotheek.

Nieuws uit het NINO-onderzoekscentrum: toegekende grants en subsidies

Pottery-making in the late prehistoric Balikh valley

The Balikh valley lies in northern Syria between the modern Syro-Turkish border to the north and the Euphrates/Balikh junction near Raqqa to the south. The river basin is approximately 100 km long (N-S direction) and 1-12 km wide, with an average width of 5 km. In the early '80s, the excavations led by the University of Amsterdam at Tell Hammam et-Turkman (Maurits van Loon) in combination with the Balikh regional survey coordinated by Peter Akkermans showed that in late prehistory (Northern Ubaid and Late Chalcolithic 1-2, ca. 5300-3900 BC), the settlement dynamics of the valley followed a characteristic pattern. In general, small villages and main centres such as Tell Hammam et-Turkman, Tell Sawwan and Tell Zeidan were located at regular intervals along the river. However, how such a pattern influenced the degree of connectivity among those

communities and how this ultimately affected the regional material culture, is yet to be understood. To bridge this gap, my PhD research analyses ceramic assemblages from different sites of the Balikh valley to reconstruct local pottery-making traditions in order to assess the organization of ceramic production in relation to the physical and social landscape, as well as to evaluate the transmission of technical knowledge among artisans across space and time. The Balikh pottery under study belongs to the Rijksmuseum van Oudheden in Leiden, which has granted me with the unique opportunity to study these collections through a loan at Leiden University, Department of Material Culture Studies.

During my previous research stays at Leiden University, I conducted the typological and macroscopic fabric analysis on the entire assemblage in order to respectively a) narrow down the sites' occupation time span; b) assess the variability in vessels' clay pastes, shapes and decorations. Despite the homogeneity in vessel morphology and decoration among assemblages from different sites, a fair degree of variability of clay pastes was however detectable at both the inter- and intra-site level. Could this be attributed only to the variability of raw materials available for potting along the Balikh? Or is this evidence for the presence of different communities of potters, each with its own way of making pottery, i.e. a ceramic tradition? To tackle this issue, an in depth analysis of pottery

manufacturing process and, more specifically, of the very first stages of vessel forming is pivotal. Indeed, such primary shaping methods (coiling or modeling by pinching, crushing or drawing; molding; hammering; wheel throwing) are connected to a crucial moment in pottery apprenticeship, which revolves around the strong interaction between master and apprentice. Primary shaping – which leaves hardly visible traces on the final product – is a more stable feature which is less prone to change in comparison to form or decoration.

Looking through the microscope at a pottery fragment from the Balikh valley, Syria.

As such, it provides an essential tool for studying deeply rooted forms of artisanal community identity and, more widely, past societies.

During my current research stay (July-October 2019) at Leiden University, I have been studying the technical features (macrotraces) preserved on the surface as well as in the microstructure of the pottery. These are left by different manufacturing techniques and are of crucial importance to identify the gestures carried out by ancient potters. Based on the recurring association of distinctive macrotraces and corresponding techniques, I reconstructed different technical groups, namely procedures of making a wide range of vessels; same procedures are present at different sites and while some of them are attested throughout the whole period here analysed, others seem to be circumscribed to a shorter time span. Yet, this enables us only to reconstruct how the vessel was formed, but what about the raw material? How did potters select available resources in the landscape and prepare their clay paste? To answer this question, for each technical group identified at the three main sites occupied over the whole period under study, I selected representative pottery samples for ceramic thin section petrography. Ceramic petrography is essential to reconstruct the range of compositional variation in any given assemblage; when studying a thin section under a petrographic microscope, it is in fact possible to characterize the clay matrix and its non-plastic inclusions (mineral and rock fragments, organics) based on their optical activity. As a result, we can gain new insights on strategies of clay procurement, paste preparation, shaping and decoration, and their relation to the function of the vessel.

The petrographic analysis would have been impossible without the generous NINO Incoming Mobility Grant covering the expenses for preparing the thin sections. A “heartfelt” thank you for making this possible!

Giulia Russo

Renate Dekker spreekt over Koptische ostraca uit de Thebaanse regio. Op tafel een aantal publicaties van Brill.

Coptic Ostraca from the Theban region

Mede dankzij de subsidie van het Nederlands Instituut van het Nabije Oosten kon ik het internationale seminar op 16 en 17 mei 2019 organiseren voor een breed publiek van onderzoekers, studenten en niet-academici. Het was een geslaagd evenement met sprekers uit Nederland, Duitsland, Zwitserland en Engeland.

Ostraka zijn beschreven potscherven of kalksteenbrokken. Het seminar ging vooral over Koptische ostraka uit de omgeving van West-Thebe, bij het huidige Luxor, dat bij het grote publiek bekend is vanwege de faraonische dodentempels en rotsgraven, maar van de zesde tot diep in de achtste eeuw christelijk was. Belangrijke centra waren het dorp Jeme, de kloosters van St. Phoibammon en St. Paulus en diverse hermitages. Ostraka waren goedkoper en gemakkelijker te verkrijgen dan papyri en werden daarom veel gebruikt voor bijvoorbeeld brieven, mededelingen, schrijfoefeningen of belastingkwitanties. Ze bieden ons een kijkje in het dagelijks leven van de bewoners.

Het hoofddoel van het seminar was om de koptologie in Leiden op de kaart te zetten, zodat het vakgebied hopelijk nog jaren beschikbaar blijft in de studieprogramma's ONOS en CAC en als onderzoeksgebied. Daarnaast waren er nog andere, meer inhoudelijke doelen: tonen dat de Koptische papyrologie een belangrijk specialisme binnen de papyrologie is, en dat ostraka een belangrijke bron zijn naast papyri. Belangrijk was ook de aandacht voor christelijke geschiedenis van Egypte, evenals toegankelijkheid voor zowel

onderzoekers, studenten en museummedewerkers, als voor in koptologie geïnteresseerde Kopten in Nederland. Tenslotte wilde ik graag Prof. dr. dr. Martin Krause en Dr. Brigitte Krause-Becker (overleden in 2015) uit Münster eren door hun onderzoek naar een bepaalde groep ostraka uit het klooster van St. Phoibammon te belichten.

Het mooiste resultaat was het hartelijke contact met de deelnemers. Niet alleen bleven sprekers, collega's en de medewerkers van het RMO tijdens de receptie en na afloop lang nazitten, maar ook bleken de BA-studenten – voor wie congressen nieuw zijn – het erg leuk te hebben gevonden dat ik hen had uitgenodigd. Ze hadden bij het schrijven van hun werkstuk over een Koptisch ostrakon in het RMO erg hun best gedaan.

Renate Dekker

Nieuwe edities van papyri uit de collectie van het Leids Papyrologisch Instituut

Mijn naam is Joanne Stolk en ik ben postdoc aan de Universiteit van Oslo en de Universiteit Gent, waar ik onderzoek doe naar het Griekse taalgebruik in documentaire papyri. Met de steun van een NINO Incoming Mobility Grant heb ik afgelopen zomer een maand in Leiden kunnen werken aan edities van Griekse en Koptische papyri van de collectie van het Leids Papyrologisch Instituut.

De Leidse papyrologe Cisca Hoogendijk en ik bereiden momenteel een nieuw boek voor met uitgaven van papyri en ostraca uit de collectie van het LPI. Het bestuderen van de originele stukken is daarvoor onmisbaar. Daarnaast bieden de collecties van de Leidse Universiteitsbibliotheek en het NINO de meest complete achtergrondliteratuur voor het uitgeven van Griekse en Koptische papyri. Dankzij mijn verblijf in Leiden heb ik nu een heel aantal eerder begonnen edities kunnen afmaken.

Zo ontdekten we bijvoorbeeld onlangs een Koptisch ostrakon tussen de Demotische ostraca die in 2015 door Rob Demareé zijn geschonken aan het LPI. Het bleek een Koptische

belastingkwitantie voor Theodoros de zoon van Jonas, geschreven door de schrijver Psate zoon van Pisrael, ons ook uit andere ostraca bekend. Psate was actief in West-Thebe tijdens de eerste helft van de achtste eeuw na Chr. Zoals wel vaker is de kwitantie geschreven op een stuk Egyptisch aardewerk uit het Nieuwe Rijk (!).

Onder de Griekse teksten bevindt zich een officiële brief van de gemeenteraad van Oxyrhynchus daterend uit de vijfde eeuw na Chr. Dit is bijzonder omdat er over het algemeen minder papyri gepubliceerd zijn uit de vijfde eeuw dan uit de omliggende periode en we hebben hier dan ook het eerste voorbeeld van een brief van de gemeenteraad van Oxyrhynchus uit deze tijd. In onze editie komt ook nog een andere papyrus uit de vijfde eeuw: een verkoopcontract voor wijn tegen vooruitbetaling. Hoewel het contract eerder werd afgesloten en betaald, zal de wijn pas

geleverd worden na de oogst in de vorm van versgeperste most (eigenlijk nog geen wijn!) in vaten die door de koper zelf ter beschikking worden gesteld.

Daarnaast is het altijd leuk om persoonlijke brieven te lezen, zoals de brief aan Zenobios van zijn kleinkinderen. Ze hadden hem zoveel te vertellen dat ook de marges en de achterkant van de papyrus werden volgeschreven. Ook een bijzonder geval is een brief waarin een Palmyreense soldaat wordt genoemd

en die zou kunnen dateren uit de tijd van de invasie van Egypte onder Zenobia in 270-272 na Chr.

Deze en andere edities zullen gepubliceerd worden in een komend deel van de serie Papyrological Lugduno-Batava (Brill). Ik wil het NINO graag bedanken voor deze productieve zomer in Leiden!

Joanne Stolk (Universiteit Gent)

Opgraving in Seleukeia Sidera Pisidia (Turkije)

In maart 2019 heb ik de NINO Mobility Grant ontvangen om zes weken deel te nemen aan de opgraving van Seleukeia Sidera in Turkije (19 juli tot 31 augustus). Seleukeia Sidera is een stad die op een heuvel ligt en werd gesticht in

*Joanne Stolk met papyruseditie
en papyrusplant*

Hier ben ik bezig met de opgraving van een pitgrave.

De site, ons team bezig met het intekenen van de graven.

de Hellenistische periode. De stad breidde zich uit tijdens de Romeinse periode en er werd gebouwd rondom de heuvel. De opgraving is een samenwerkingsverband tussen Süleyman Demirel University van Isparta, Rijksuniversiteit Groningen en de University of Applied Sciences of Berlin. Dit is het derde jaar dat ik meedoe aan de opgraving. Het doel van de afgelopen jaren was het onderzoeken van de necropolis aan de noordkant van de heuvel. Dit jaar werd begonnen aan de opgraving van graven aan de noordwestkant van de heuvel.

Twee verschillende soorten graven zijn tot nu toe van een soortnaam voorzien: kamergraven en pitgraven (kuilgraven). Zoals al gezegd, de graven die dit jaar zijn onderzocht zijn pitgraven aan de noordwestkant van de heuvel. Pitgraven zijn rechthoekige graven die uitgehouwen zijn uit de rotsbodem. Veel van deze graven waren zichtbaar aan de oppervlakte en zijn allemaal al eerder leeggehaald (grafrovers). Dit jaar was het de bedoeling om deze graven te documenteren en om de grens van het grafveld vast te stellen. In totaal zijn er 21 graven opgegraven en vastgelegd op tekening en foto. Twee graven behoren mogelijk tot een nieuw type: sarcofaag graven. Dit type graf is niet aanwezig aan de noord kant van de necropolis, dat de voorgaande jaren is onderzocht. Deze graven hebben een rechthoekige sarcofaag vorm die uit de rotsbodem zijn gehouwen. Het verschil met de pitgraven is dat ze niet in de grond zijn uitgehouwen (zoals op de foto), maar in plaats daarvan in zijn geheel als sarcofaag uit de rotsbodem zijn gehakt.

Dit jaar hebben we ook nog een kleine survey gedaan in het gebied om nieuwe graven te identificeren. Dit was onderdeel van mijn eigen onderzoek naar de architectuur van de graven. De meeste graven zijn tot de helft gevuld met grond waardoor het bovenste deel van de kamergraven met hun architectonische kenmerken zichtbaar waren (bijv. arcosolia). Ik heb de nieuwe documentatie van de graven en de documentatie van de afgelopen jaren verzameld en onderzocht. Op dit moment ben ik bezig met het schrijven van een rapport over de graven en hun architectuur die in Seleukeia Sidera zijn aangetroffen.

Na twee weken was de opgraving van de noordelijk gelegen necropolis afgerond voor dit jaar en werd begonnen met twee nieuwe opgravingen. Eén van de opgravingen was boven op de heuvel met als doelstelling onderzoek te doen naar de hellenistische bewoning op de heuvel. De tweede opgraving (waaraan ik aan deelnam) betrof de opgraving door het Duitse team van de University of Applied Sciences of Berlin. Deze opgraving was gesitueerd aan de voet van de oostkant van de heuvel en het doel hiervan was onderzoek te doen naar mogelijke ijzerbewerking werkplaatsen uit de Romeinse periode. Door geofysisch onderzoek in de voorgaande jaren was de aanwezigheid vastgesteld van een fundering van gebouwen en een concentratie van ijzerslakken. Ik heb deelgenomen aan de eerste twee weken van deze opgraving en tijdens deze periode hebben ze verschillende muurstructuren aangetroffen met inderdaad veel ijzerslakken in de grond. Deze opgraving is na mijn terugkeer naar Nederland nog twee weken voortgezet.

Naast de opgraving heb ik het Duitse team een dag geholpen met geofysisch onderzoek om te leren hoe deze methode werkte en hoe de data werden verzameld en verwerkt. Daarnaast heb ik ook tijdens de opgraving gewerkt met de Total station en GPS Measurement System (Leica System Smartstation 1200) om meer inzicht te krijgen in de technische onderdelen van opgravingen. Door het leren van nieuwe methoden en technieken en het meedoen aan een ander type opgraving naar gebouwstructuren (wat voor mij de eerste keer was, heb grotendeels alleen graven opgegraven tot nu toe), was dit jaar erg leerzaam en interessant. Hoogstwaarschijnlijk ga ik volgend jaar voor de vierde keer deelnemen aan de opgraving van Seleukeia Sidera. Ik wil het NINO graag bedanken voor het financieren van mijn vlucht naar Turkije en het mogelijk maken van mijn deelname aan de opgraving.

Nynke Rixt Bosma (Universiteit Groningen)

*Opening van de ICYE in het RMO:
Q&A session met Khaled el-Enany.*

International Congress for Young Egyptologists

Op 21 t/m 24 augustus vond in Leiden de ICYE plaats, een congres dat iedere drie jaar wordt gehouden in een andere stad. Deze 6^e editie werd door de Association for Students in Egyptology (ASE) georganiseerd. De organisatoren waren gevorderde of net afgestudeerde Leidse studenten Egyptologie: Lonneke Delpout, Fania Kruijf, Emma de Looij, Louis-Philippe Bazelier en Omar Ghaly, geholpen door een aantal vrijwilligers. Een mooi en afwisselend programma was voorbereid met zo'n 44 sprekers; dit trok MA- en PhD-studenten uit onder andere Nederland, Engeland,

Duitsland, Portugal, Egypte, België, Cuba, Canada en Amerika – in totaal 22 verschillende landen. Daarnaast werden er keynote lectures en workshops gegeven door stafleden van de Universiteit Leiden en het Rijksmuseum van Oudheden. Bijzonder was dat de Egyptische minister van Oudheden, Khaled el-Enany, speciaal voor de opening van het congres naar Nederland kwam. Hij presenteerde een aantal belangrijke recente vondsten en projecten in Egypte en ging daarna in gesprek met de studenten. De minister vond het een mooie kans om zijn toekomstige collega's toe te spreken en benadrukte het belang van wederzijdse samenwerkingen tussen Egypte en buitenlandse instituten. Hij heeft tevens alle aanwezigen uitgenodigd voor een stage bij het Ministerie van Oudheden in Egypte.

Het doel van de ICYE is om Egyptologen aan het begin van hun carrière samen te brengen en jonge onderzoekers een kans te geven om hun werk te presenteren binnen een veilige academische setting. De onderwerpen varieerden enorm, wat het congres erg interessant maakte. Het congresdiner vond plaats op een bijzondere locatie, namelijk in de Hortus Botanicus. De organisatie had de Oranjerie van de Hortus uitgekozen omdat een deel van de collectie van het Rijksmuseum van Oudheden hier ooit tentoongesteld is geweest. Voorafgaand aan het diner hield oud-conservator Maarten Raven een korte introductie over deze geschiedenis.

De workshops boden enerzijds de kans voor de jonge onderzoekers om dieper in te gaan op de materie, en anderzijds meer te weten te komen over praktische zaken in het veld. Zo werd er een workshop gehouden over het fotograferen van archeologische objecten en was er een workshop over het houden van een presentatie. Tevens gaf Helbertijn Krudop van het RMO een workshop over het maken van een Egyptische mummiekist, en kregen de deelnemers zelf de kans op met een kist te gaan knutselen. Een heel bijzondere workshop werd gegeven door Marwa Bdr el Din, hoofd collectiebeheer in het Egyptisch museum in Cairo. Zij vertelde over de database van het museum, die in Cairo door iedereen te raadplegen is. Marwa's aanwezigheid was mede

mogelijk gemaakt door een Incoming Mobility Grant van het NINO. Dat gold voor een aantal buitenlandse sprekers, en daarnaast was het NINO één van de instellingen die bijdroeg in de kosten van de congresorganisatie.

In een poging Egyptologie naar de 21e eeuw te tillen, werden alle plenaire sessies gelivestreamd. Dit om de toegankelijkheid tot wetenschappelijke informatie zo hoog mogelijk te maken. Tevens maakte het congres gebruik van een eigen smartphone-app, waarin de deelnemers niet alleen de lezingen en workshops konden vinden, maar zelfs vragen konden stellen. Op de laatste dag van het congres werd de locatie van de volgende ICYE gekozen, en ik mag u met grote vreugde medelen dat het volgende ICYE plaatsvindt in Cairo. Het zal worden georganiseerd door Cairo University en de American University in Cairo. Meer nieuws volgt.

Lonneke Delpout

Stichting Archeologisch Erfgoed Luxor

1^e Luxor-dag

 @LuxorHeritage

Op donderdagmiddag 26 september organiseerde NINO Research Fellow Carina van den Hoven samen met NINO en EOL een lezingenmiddag rondom haar veldwerkproject (zie de NINO-nieuwsbrief van juni 2018). Ter ondersteuning van het project in graf TT45, een prachtig beschilderd Nieuwerijks graf op de Thebaanse westoever, heeft Carina de Stichting Archeologisch Erfgoed Luxor opgezet. Naast de onderzoeksbeurs die zij heeft ontvangen van de Gerda Henkel-Stiftung en de praktische ondersteuning die het NINO biedt, is de stichting AEL bedoeld om aanvullende financiering te genereren en het publiek te informeren over het onderzoek. Deze lezingenmiddag was het eerste evenement van de stichting; het maximum aantal aanmeldingen was al in twee weken bereikt! 75 deelnemers genoten van lezingen over graf TT45 en andere

lezingen over oudheden in Luxor door Lonneke Delpout, Philip McLaughlin en Olaf Kaper. De Egyptische ambassadeur vereerde ons met een kort bezoek. Volgend jaar zal er weer een Luxor-dag plaatsvinden, in een grotere zaal en op een zaterdag. Als u hierover op de hoogte gehouden wilt worden kunt u zich opgeven op de website www.StichtingAEL.nl. Het is ook mogelijk om u aan te melden als donateur van de stichting – donateurs krijgen gratis entree op de Luxor-dag en worden geïnformeerd over de vorderingen van het TT45-project. Uw donatie is aftrekbaar voor de belastingen.

Nieuws uit de NINO- bibliotheek

Gedurende de rustige zomermaanden is de jaarlijkse standcontrole weer uitgevoerd. Allereerst is de hele sectie Assyriologie doorgeschoven om voor de nieuwe aanwinsten weer voldoende plek te creëren tot aan de verhuizing over een aantal jaren naar Cluster Zuid. De gebruikers kunnen nu alle boeken weer vinden op de plekken waar ze behoren te staan.

Ondanks het feit dat de bibliotheek ook afgelopen jaar door veel bezoekers uit verschillende studierichtingen weer intensief gebruikt is, waren er dit jaar niet veel missende items.

Half september mochten we als primeur het eerste exemplaar van de meest recente PALMA-uitgave in ontvangst nemen van Lara Weiss. Deze fraaie uitgave getiteld *Perspectives on Lived Religion: Practices – Transmission – Landscape*, is verschenen naar aanleiding van het research project *The Walking Dead at Saqqara: The Making of a Cultural Geography*. Dankjewel Lara, Nico en Huw, we kijken uit naar het volgende deel.

Naast een flink aantal e-boeken die weer aan de collectie toegevoegd zijn, heeft de bibliotheek ook de database Flavius Josephus Online aangeschaft. Deze multidisciplinaire nieuwe aanwinst is vooral bestemd voor geschiedkundig onderzoek in het Palestina van de eerste eeuw AD (zie <https://referenceworks.brillonline.com/browse/flavius-josephus-online> of via de Catalogus – Find Databases – Flavius Josephus Online).

Sluitingsdata NINO- bibliotheek

Op donderdag en vrijdag 3 en 4 oktober 2019 is onze bibliotheek gesloten vanwege Leidens Ontzet.

Publicaties van De Gruyter en Cambridge University Press die niet in de online UBL catalogus te vinden zijn, zijn wellicht wel te vinden via de Catalogus – Find Databases <https://databases.library.leiden.edu>.

Begin september is er weer een rondleiding door de bibliotheek verzorgd voor de eerstejaars studenten ONOS, en een powerpointpresentatie met aansluitende rondleiding voor MA-studenten CAC. Na afloop van de eerstejaarsrondleiding heeft Jolieke van 't Hoff een aantal kleitabellen uit de Böhl-collectie aan de studenten getoond.

We hopen dat alle nieuwe studenten snel hun weg naar en in de bibliotheek zullen vinden.

*Mariëtte Kuken heet de eerstejaars studenten
ONOS welkom in de NINO-bibliotheek.*

Op 6 november a.s. komt de NINO-bibliotheekcommissie voor de 4^e keer bijeen. Tirza Visser zal de plaats van Bleda Düring innemen. Iedereen die nog onderwerpen heeft die in de commissie besproken moeten worden, kan deze aandragen bij Anita of Mariëtte.

Mariëtte Kuken

Even voorstellen

Lucy Bennison-Chapman

Lucy studied Near Eastern Archaeology at the University of Liverpool. She received her PhD in July 2015. She is the first NINO Postdoctoral Research fellow, based at Leiden University with a project investigating the use and function of non-literate administration systems and recording devices in the Near East from the late Neolithic into the 1st millennium BC.

On 22 October, Lucy is giving a lecture introducing her research project to all who are interested: Lipsius building, room 1.47, 17.00-18.00 hrs; followed by drinks at café Pakhuis. Please join us!

The Origins and Development of Non-Written Administrative Technologies in the late Neolithic to Early Historic Near East – Project Summary

During the Neolithic, small geometric-shaped clay objects or “tokens” appear. It is commonly assumed that from their inception, geometric clay objects acted as mnemonic accounting tokens, invented specifically for this purpose, with the meaning held in their shape remaining constant throughout millennia. Recent research demonstrates that although many commonly held pre-conceptions regarding the invention and use of clay objects in the Neolithic are unsubstantiated, several late Neolithic sites in Mesopotamia demonstrate evidence for the beginnings of the use of clay objects as basic accounting tools c. 6,000 BC.

The current research project investigates how clay objects might have been used as tokens alongside seals, sealings and other administrative tools at two discrete villages at Tell Sabi Abyad (north Syria) c. 6,000 BC. It traces the continued use of tokens as administrative tools into the Early Historic period up until the 1st millennium BC, where despite the invention of writing to facilitate account, tokens continue to be recovered in administrative contexts, alongside related technologies such as cylinder seals, bullae and writing.

Lidewij van de Peut

Ik ben Lidewij van de Peut en heb assyriologie gestudeerd aan de Universiteit Leiden met als specialisme Akkadische en Hettitische literatuur.

Het NINO en de NINO-bibliotheek ken ik dan ook al goed sinds mijn studententijd. Ik ben gepromoveerd in Duitsland aan de Freie Universität Berlin op de compositie en retoriek van Hettitische gebeden. De afgelopen jaren was ik werkzaam aan de Universiteit Leiden binnen het Persia and Babylonia Project van Prof.dr. C. Waerzeggers. Hier heb meegewerkt aan de online prosopografische database Prosobab, waarvoor ik dezelfde soort teksten heb bestudeerd als ik nu ga catalogiseren voor het NINO: Nieuw- en Laat-Babylonische archiefteksten.

Voortzetting catalogisering Böhl-collectie

De Böhl-collectie van het NINO bevat diverse objecten afkomstig uit het Nabije Oosten. Veruit

het grootste deel van de collectie bestaat uit kleitabletten beschreven in spijkerschrift. Deze teksten dateren uit het 3^e tot 1^e millennium v.Chr. en beslaan een groot aantal tekstgenres. Met meer dan 3000 kleitabletten is de Böhl collectie de grootste verzameling kleitabletten in Nederland. In 2018 is het NINO begonnen de kleitabletten te catalogiseren. Een nieuwe, complete catalogus was nodig om enerzijds een goed beeld te krijgen van de teksten die zich in de collectie bevinden, en anderzijds ter voorbereiding op de verhuizing van de collectie naar het Rijksmuseum van Oudheden. Dr. Jeanette Fincke heeft in 2018 en 2019 een database gemaakt die fungeert als catalogus en een groot deel van de tabletten gecatalogiseerd. De komende maanden zal ik haar werk voortzetten, waarbij ik me bezig zal houden met de Nieuw- en Laat-Babylonische documenten afkomstig uit privé- en tempelarchieven in Babylonië. Deze teksten zijn te dateren tussen ca. 620-333 v.Chr. Een enkele tekst zal van een later datum zijn.

Frederik Rogner

My name is Frederik Rogner. I have just finished my PhD on visual narrativity in Ancient Egyptian images at the University of Basel and at the École Pratique des Hautes Études – Université Paris Sciences et Lettres. Until the end of 2020 I will stay at NINO as Visiting Research Fellow, supported by a postdoc fellowship of the Swiss National Science Foundation.

Ontological boundaries in Ancient Egyptian temple decoration

During my stay, I will conduct research on the decorative programs of temples of the Egyptian New Kingdom (ca. 1550-1050 B.C.). These often show the king interacting with gods and goddesses, thus crossing ontological boundaries. The goal of my research is to shed light on the ways in which the Egyptians represented this encounter in images and texts. This means that unlike earlier studies, that mainly considered the use of certain attributes etc., I will focus on

the pictorial elaboration. Similar scenes can convey very different messages, depending on whether the protagonists are shown in direct physical contact or with a greater distance between them. Furthermore, considering the distribution of scenes in the temples and the accessibility of different parts of these buildings I also hope to come closer to understanding how these compositions were used to convey different messages to different groups.

*Temple of Sethy I in Abydos:
the god Wepwawet embraces
the king and thanks him
for what he has done for
the gods in Abydos.*

My first weeks here have already been a great experience and I am looking forward to meeting you at NINO.

Elizabeth Hicks

My name is Elizabeth Hicks and I am currently an RMA student studying Near Eastern Archaeology at Leiden University. From October 2019, I will be taking on the role of NINO Student Research Assistant. The project I am undertaking is a collaboration between the Leiden Inventory of the Depot (LID) project, supervised by Professor Vroom, with funding for my position provided by the NINO. The project aims to locate, record, and research the Islamic Hand-made Geometric Painted (HMGP) pottery from sites in the Near East that is stored within the Leiden University Faculty of Archaeology Depot. It is my intention to develop a detailed archive of the material in question, and produce a range of both textual and visual resources that in the future will be accessible through the LID database. By the end of my assistantship I will also produce a report detailing how the collections can be integrated into classroom teaching, future research, and the curation of museum exhibitions.

The Leiden Inventory of the Depot (LID) project was recently established in 2019 with the aim of understanding what material is stored within the Faculty of Archaeology depot. Much of the HMGP pottery in the faculty depot from the Near East was thought to have been brought from excavations and surveys that took place in Jordan over the past 70 years. All the collections of ceramic material within the depot are the remnants of research projects conducted by the Leiden Department of Pottery Technology and later the Leiden Laboratory for Ceramics Studies. Over time and after successive moves to different facilities interest in the pottery has waned and associated documentation has been lost. It is now more necessary than ever to find solutions to the problems associated with archiving and accumulating archaeological material within the Faculty of Archaeology and Leiden University. This project will go some way to addressing important questions surrounding access to this material and its integration into teaching and research.

Both myself and Professor Vroom intend that this research will be a catalyst for future projects focusing on archaeological material stored within the depot; setting precedents and parameters for how we should interact with this important scholarly resource, whilst also creating more awareness surrounding the work of the LID.

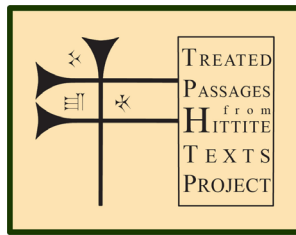
Future updates on the project will be provided through the Faculty of Archaeology website and the NINO bulletin. I would like to thank the NINO for offering me this position and for the genuine enthusiasm and support they have shown for this project. If you wish to contact me with any questions about the project please feel free: e.r.hicks@umail.leidenuniv.nl.

Han de Roos

Gedurende de jaren dat Han de Roos directeur van het NINO was (1991-2003) en in de daaropvolgende jaren als gastmedewerker werkte hij aan het bibliografische project "Treated Passages from Hittite Texts". Dit project is nu afgerond

en het resultaat staat op HittitePassages.com: een doorzoekbare database met 16.000 verwijzingen naar Hettitologische vakliteratuur gepubliceerd tussen 1900-1960, met filologisch en taalkundig commentaar op tekstpassages in Hettitische spijkerschriftteksten – een hulpmiddel voor Hettitologen die tekstonderzoek doen.

Vanwege gezondheidsredenen heeft Han besloten zijn gastmedewerkschap bij het NINO af te sluiten nu het project tot een einde is gebracht. Om de website te lanceren en het einde van Han's gastmedewerkschap te markeren, wordt er op 30 oktober een "Hettietenconvent" georganiseerd: een informele bijeenkomst van Nederlandstalige Hettitologen. Meer informatie via [Willemijn Waal](http://WillemijnWaal.nl).

Komende NINO-activiteiten

Over de volgende NINO-evenementen vindt u meer informatie op onze website:

Dinsdag 22 oktober 2019, 17.00u

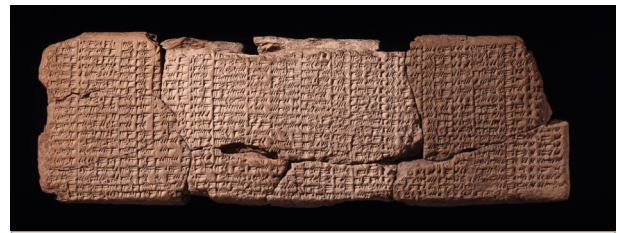
Lezing door Lucy Bennison-Chapman: *Origins and development of non-written administration in the Ancient Near East*

Lipsius-bouw, zaal 1.47
aansluitend Meet & Greet in café Pakhuis

Donderdag 30 januari 2020 (hele dag)

NINO Annual Meeting: *Magie in het oude Nabije Oosten*; georganiseerd door Ilan Peled, Universiteit van Amsterdam.

Sinds kort heeft het NINO ook een
Twitter-account: [@NINO_Leiden](https://twitter.com/NINO_Leiden)

Veenhof-lezing

Vrijdag 22 november 2019, 20.00u

Francesca Rochberg: *These Bones Live! Cuneiform Knowledge and Natural Knowledge*

Rijksmuseum van Oudheden, Taffeh-zaal;
aankomen via de website van het RMO.

Activiteiten van bevriende organisaties

- vanaf 11 oktober 2019: tentoonstelling "Cyprus – eiland in beweging" in het Rijksmuseum van Oudheden, Leiden
- 10-12 oktober 2019: Papyrologische conferentie "The Island of the Divine Crocodile – Recent Research on Textual and Other Archaeological Remains from Soknopaiou Nesos" in Leiden
- vrijdag 11 oktober 2019, 15.30-17.00u: lezing door Mark Garrison, "The Iconography of Kingship and the Divine at Persepolis", Vrieshof 4, zaal 0.08A
- vanaf 18 oktober 2019: tentoonstelling "Bes, kleine god in het Oude Egypte" in het Allard Pierson, Amsterdam
- 19 oktober 2019: Vlaams-Nederlandse Egyptologendag in het Allard Pierson, Amsterdam
- zaterdag 26 oktober 2019, 13.00-17.30u: 14^e Zenobiacongres "De Nijl, buiten de oevers & tegen de stroom" in de Lutherse Kerk (Aula der Universiteit van Amsterdam), Singel 411
- woensdag 30 oktober 2019, 15.30-17.00u: presentatie van 3 nieuwe Egypte-delen in de PALMA-reeks van het RMO, in de Leemanszaal
- woensdag 13 november 2019, 16.00-17.30u: lezing door Wouter Henkelman over de Persepolis Fortification and Treasury Texts. Universiteitsbibliotheek, Vossius-zaal